

Nurova Gulchehra Abdufattoyevna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani

*XTB ga qarashli 14-umumiy o`rta ta`lim maktabi ona tili va adabiyot fani
o`qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqola Alisher Navoiyning ijodiy merosida vaqtning qadru haqidagi fikr-mulohazalariniga bag'ishlanadi. Mutafakkir shoir umrning har lahzasini g'animat sezib o'tkazish, nafas olinayotgan har bir damdan g'ofil qolmaslik, umrning g'animatligi haqida yozib qoldirgan bebaho fikrlari yuzasidan ayrim mulohazalar bildirilgan.*

Kalit so'zlar: *hilm, sangin, javohirlik, havodis, favoqilig'i*

O'zbek xalqining ilm-fani, madaniyati, adabiyoti va san'atiga salmoqli hissa qo'shgan buyuk shaxslardan biri g'azal mulkingning sultoni, o'zbek adabiy tilining asoschisi Nizomiddin Mir Alisher Navoiydek buyuk dahosi bor. Navoiy xazinasidan so'z gavharlarni terib, kelajagimiz vorislari yosh avlodga yetkashishga harakat qilishimiz, yoshlarimizni har tomonlama yetuk, Alisher Navoiy ta'biri bilan aytganda, komil inson bo'lib yetishiga zamin yaratadi. Chunki Navoiy ijodida insoniy fazilatlar ulug'lanadi. Jamiyatimizdagi biror bir masala insonga xos qadriyat va tuyg'ular, fazilatlar va illatlar yoqki, Navoiy ijodida qalamga olinmagan bo'lsa. Navoiy bobomizdan meros bo'lib qolgan dur-u jahovirlarni hayrat bilan o'rganar ekanmiz, ulug' allomaning umr qadri haqidagi baytlarini takror-takror o'qib hayotimizda dasturamal qilamiz. Alisher Navoiy ijodini o'rganmoqqa intilmoq murakkab, ammo muborak ishdur. Alisher Navoiy g'azallarida hamisha “kosa, kosaning tagida nimkosa”, balki nimkosalar mavjud bo'ladi. Biz baholi qudrat, imkon yetganicha ilg'aymiz, xolos.

Havoyu adab birla tuzgil maosh,
Yana ayla ta'zimu hurmatni fosh.
Ne el eri bo'lsang, alar rangi bo'l,
Nechuk borsang, tutqil ul sori yo'l

Albatta, umrning har lahzasini g'animat sezib o'tkazish, bu donolik va donishmandlikning asosiy xususiyatlardandir. Haqiqatan ham ,insonning boshi omon, tani sog', ko'ngli xotirjam ekan, bunda hikmat va ibrat ko'pdir. Shuning uchun ham Navoiy she'rlarida bu haqiqatga qayta- qayta to'xtaladi va uni goh axloqiy, goy ishqiy, goy falsafiy, ohanglarda talqin etadi. Mutaffakirning “Hazoyin ul-maoniy” (Mano'lar xazinasini) lirik kulliyotining birinchi devoni “G'aroyib us-sig'ar” dagi g'azallaridan biridagi mana bu misralarda nafas olinayotgan har bir damdan g'ofil qolmaslik oriflikning talabi o'laroq ta'kidlangan.

Chu moziy o'tti-yu mustaqbal o'rtada emas,

Sengaki hole mas mug'tanam hol o'lg'ay.
 Bu damni orif esang yaxshi tutki, johil ishi,
 Yetishmagangayu o'tganga qilu qol o'lg'ay

Ya'ni moziy o'tdi kelajak hali ilgarida, ayni fursatdagi holingni g'animat bilmasang, bu qanday hol bo'ladi. Agar orif ersang, har lahza va nafasingni yaxshi qadrla, mazmunli o'tkaz, deydi mazkur baytlarda ulug' bobokalonimiz Navoiyning bosib o'tgan hayot yo'li, nasriy va nazmiy asarlarining ko'lami va takrorlanmasligining o'zida ham bir olam ibrat bordir.

Alisher Navoiy "Mahbub ul qulub" (Ko'ngillarning sevgani) pandnoma asarida inson ko'ngliga yo'lni chiroyli muomala bilan, muloyim tabiatlilik bilan topish mumkinligi to'g'risida: "Hilm inson vujudining favoqlig' bog'idir, odamiylik' olaming javohirlik' tog'i. "Hilmni havodis daryosida kishilik kemasining langari desa bo'lur va insoniyat mezoni toshig'a nisbat qilsa bo'lur. Axloq shaxsining og'ir baholig' libosidur va ul libos jinsining sangin debosi",-deya nasihat qiladilar.

Navoiy ijodining yana hayratlanarli tomoni shundaki, unda zohiriy va botiniy ma'nolar, ilohiy va ishqiy majoziy ifodalari bir-biriga xalaqit bermaydi, balki bir-birini to'ldirib turadi. Har bir baytdagi yangi ma'nolarni o'qib ko'nglimiz yanada kuchliroq hayratlar tomon shoshib boraveradi.

Yaxshi-yomonni tangridin anglag'il,
 Yomonni yomon, yaxshini yaxshi bil.
 Yomonni agar yxshi qilsang gumon.
 Erur yaxshini degandek yomon.

Shoir ijodida yetakchilik qilgan mavzulardan biri Sabr va Qanoat mavzulari hisoblanadi. Kishini hayot sinovlarida sabrli va qanoatli bo'lish, shukronalik hissi bilan yashashga undaydi. Sabr bilan ko'p mushkullar yechilishi, besabrlikdan esa inson xatoliklarga yo'l qo'yishi haqida shunday, ya'ni "Ishda oshuqmoq yosh o'g'lon ishidir, sabr bila ish qilguvchi tajribalik' ulug' yoshlig' kishi ishidir". Bugunning dolzarb muammosi bo'lgan bizdagi qanoatsizlik illatini qoralaydi, ya'ni moddiy boylikni ma'naviy boylikdan ustun qo'yilishini va buning oqibatida inson o'zligini unutib va atrofqa qarab ibrat, o'rnak olishga chorlaydi. Ya'ni "Kafshsizilikdin malul bo'lmag'li, ayogsizlarga boqib shukr qil", yoki "Dastor yirtug'ilig'idin g'am yema, boshi yorug'larg'a boqib hamdidin o'zgani dema".

Buyuk bobokalonimizning ulug'ligini ko'rsatuvchi qo'shimcha dalil izlashga hojat yoq. Uning buyukligini anglamaslik millatimizning madaniyati, milliy-ma'naviy kuch-quvvat, tarixi va badiiy tafukkuriga qo'shgan ulkun hissasini anglamaslik bilan barobar. Navoiyning biz yashayotgan shu zamonda, yangi XXI asrda ham zamonaviy shoir sifatida yodga olinayotganida hikmat bor, albatta. Biz Alisher Navoiyning ijodiy merosini boshqa xalqlarga ko'z-ko'z qilish uchun emas, balki o'zimiz bilishimiz va har soniyada buyuk dahoning ibratli hikmatlariga amal qilib yashamog'imiz uchun o'rganmog'imiz lozim.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Alisher Navoiy “Devoni Foni”. “Yigirma tomlik 20-tom”. Toshkent: “Fan”, 200. 566 bet.

Alisher Navoiy. “Vafo qilsang”. Toshkent: “G’ G’ulom nomidagi nashriyot matbaa ijodiy uyi”, 2009. 267 bet

A.Qayumov “Alisher Navoiy”. Toshkent: “Kamalak”, 1991. 173 bet.

A.Haytmetov “Navoiyxonlik suhbatlari”. Toshkent: “O’qituvchi” 1993.

Hikmatlar xazinasi. Toshkent: 1977. 110 bet.i